

Koroncai András

A „MAGYAR POLIP” VAKSÁGÁRÓL AVAGY „LÁTOM, AMIT NEM LÁTSZ”

Egy utópia véget ért – talán így foglalhatnánk össze a [Magyar polip](#)¹ (továbbiakban MP) kiindulópontját. „Sajnos nem jutottunk el a történelem végére...” (99) – szól ez az MP egyik szerzőjének, Szelényi Ivánnak a megfogalmazásában.

A rendszerváltáskor egyszerűnek, egyértelműnek és világosnak tűnt a képlet: ha a volt szocialista közép-kelet-európai országok adaptálják a nyugati liberális demokrácia intézményrendszerét – ez lenne a rendszerváltás –, akkor a történelem véget ér. (9) Az előbbi (liberális demokrácia intézményrendszerének átvétele) megtörtént, az utóbbi (történelem vége) viszont nem jött el. Olyannyira nem, hogy 2010-ben a miniszterelnök szerint egy második, illetve egy új rendszerváltás történt: 2010 és az azt követő négy év nem az 1989-es rendszerváltás befejezése vagy beteljesedése (ez a történelem vége lenne), hanem ellenkezőleg, búcsú a „rendszerváltás rendszeré”-től, avagy a „posztkommunista” rendszertől, és a „nemzeti együttműködés rendszeré”-nek megalapítása és létrehozása. A történelem tehát nem ért véget: a nyugati liberális demokrácia konszolidációja helyett egy attól különböző, új rendszer jött létre.

Az MP arra tesz kísérletet, és ez az egyik érdeme, hogy megnevezze és leírja ezt az új rendszert, mégpedig úgy, hogy búcsút int a minálunk bevett, unalomig használt történeti analógiáknak, mert azokat nem tartja megfelelőnek. Új nevet és nyelvet keres tehát, azért, hogy ezt az új rendszert megnevezze és a rendszer egészét fogalmilag megragadja. (10) Másik érdeme pedig az, hogy fölteszi és megpróbálja megválaszolni azt a kérdést, hogy hogyan is jöhetett létre ez az új rendszer, mégpedig úgy, hogy ezért nem egyszerűen vagy nem csak a Fideszt teszi felelőssé. (16)

Hogy az MP e két törekvését megvalósíthassa, nélkülözhetetlen számára egy olyan pozíció, ahonnan a rendszer egésze átfogóan megfigyelhető és leírható. Minthogy ez a pozíció nem

---

¹ Magyar polip. A posztkommunista maffiaállam (összeállította, szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta Magyar Bálint) Noran Libro, BP. 2013

lehet „isteni”, van, amit az MP (innen) láthat, és van, amit (innen) nem láthat. Vagyis van, amit lát, de pont azért, mert valamit lát, egyszermind valami mást nem lát; sőt nem csak azt nem látja, amit nem lát, hanem azt sem látja, hogy nem látja, amit nem lát. Az tehát, ami lehetővé teszi, hogy lásson, és azt lássa, amit lát, egyúttal lehetetlenné is teszi, hogy azt is lássa, amit nem lát. Az MP-nek, mint minden megfigyelésnek és leírásnak, így miénknek is, megvan a maga vakfoltja: az, ami kivonja magát a mindenkori megfigyelés és leírás főnhatósága alól.²

Minket most éppen ez érdekel: az MP vakfoltjai. Ez nem azért érdekes számunkra, mert izgalmas dolognak tartjuk másokat, jelen esetben azokat a liberális értelmiségieket hátulról megfigyelni, akik magukévá tették a „posztkommunista maffiaállam” modelljét; hanem azért, mert ha nem látjuk ezen értelmiségiek (és persze mások) vakfoltjait, akkor nehezen érhetjük meg a magyar politikai közösség megosztottságát. Amikor tehát azt szeretnénk látni, amit az MP nem lát, akkor adalékkal kívánunk szolgálni ahhoz a minket már régóta izgató kérdéshez, mely így hangzik: hogyan jött létre a magyar politikai közösség ama megosztottsága, amelyet ma a „nemzeti” és „demokratikus” (a „nemzeti” és „nem nemzeti”, „demokratikus” és „nem demokratikus”) aszimmetrikus megkülönböztetés jelöl? Avagy hogyan jön létre (1989 után újra meg újra) az a szakadék, amely áthidalhatatlannak tűnik, mert egyik vagy másik oldalán kell lennünk, s nem lehetünk mindkét oldalán? Vagyis hogyan jött létre a politikai-társadalmi megosztottságnak és az identitásnak az a korántsem szükségszerű (másképp nem lehetséges) formája, amely az antagonizmus formáját (a differencia artikulációjának e formáját) ölti?

Az MP vakfoltját firtató kérdésünkre úgy adunk választ, hogy rákérdezzünk a maffiaállam mint modell létrejövetelének hogyanjára, és pedig arra, hogy mely megkülönböztetések azok, amelyek meghatározó szerepet játszanak a maffiaállam mint modell létrejöttében. Tesszük ezt azért, mert megkülönböztetés nélkül nem lehet valamit megnevezni és leírni; s azért, mert így nem csak azt láthatjuk, hogyan láthatja a megfigyelő azt, amit lát, hanem egyúttal azt is, hogyan nem láthatja azt, amit nem lát. Mármint ha a maffiaállam mint (identifikáló) név és mint (leíró) modell képződésének hogyanjára, és pedig az abban meghatározó szerepet játszó megkülönböztetésekre és azok működésére kérdezzünk rá, akkor ezzel zárójelbe tesszük a „maffiaállam” igazságának kérdését, vagyis nem kívánunk állást foglalni

---

² Luhmann, Niklas: Látom azt, amit te nem látsz (ford.: Kiss Lajos András), In: U.ő: Látom azt, amit te nem látsz, Osiris-Gond, Bp. 1999, 108-118.o.

abban, hogy az a rendszer, amiben élünk, valóban, illetve tényleg maffiaállam-e. Ez nem meghátrálás részünkről, hanem a konstruktivizmus szemléletmódjából fakad. Abból a szemléletmódból, amelyet Magyar Bálint, aki az MP-t „összeállította, szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta”, e tanulmányának első lapján rögtön megidéz.

Vegyük most szemügyre e szemléletmód felől Magyar Bálint írását, mely nem csak az MP bevezető tanulmánya, hanem a többi tanulmány inspirálója, kiindulópontja, támpontja és kerete! És keressük ebben a szövegben a működő, illetve működtetett megkülönböztetéseket! – Legalább négy megkülönböztetést találunk, és pedíg a liberális/nem liberális, formális/informális, racionális/irracionális, közérdek/magánérdek megkülönböztetését. Egyik állításuk az: ezek a megkülönböztetések aszimmetrikus megkülönböztetések (ellenfogalmak), minthogy e megkülönböztetésekben egyrészt az egyik oldal jelöli a jót, az igazit, a kívánatos, másik oldal ellenben a nem jót, a nem igazit, a nem kívánatos; másrészt a pozitív oldal azonosítódik a demokráciával, a negatív oldal ellenben a nem-demokráciával. Másik állításunk ezek után az: ez a négy megkülönböztetés, ez a négy aszimmetrikus ellenfogalom meghatározó szerepet játszik „posztkommunista maffiaállam” (azaz a maffiaállam mint modell) létrejöttében.

A „posztkommunista” jelző arra utal, hogy a „maffiaállam” a rendszerváltás után jött létre, a „maffiaállam” pedig az új rendszer „működésének természetét határozza meg.” (10) Ezzel Magyar Bálint azt állítja, hogy a rendszer, amelyben élünk, ez (ti. maffiaállam) és nem más, illetve így (maffiaállamként) és nem másként működik; vagyis hogy a „maffiaállam” az, ami képes „fogalmilag megragadni a saját valóságunkat” (9), ennek a valóságnak a lényegét vagy természetét. Így olvassák az MP-t többen is azok közül, akiknek a kötetet ajánló-méltató szavait a borító hátoldalán olvashatjuk. Például Vörös Imre (volt alkotmánybíró, akadémikus), aki így szól: „Aki [...] úgy akar részt venni a 2014. évi választásokon, hogy tudja, »mennyi az annyi«, annak – mindannyiunknak – a kiadó kötelező olvasmányt ad a kezébe.” Vagy Polónyi János (fizikus, akadémikus), aki a következőt mondja: „Megfigyeléseink értelmezésében fogalomalkotásunk, ítéleterőnk és elővigyázatosságunk tud csak megóvni attól, hogy hamis világok foglyaivá váljunk. Ez a kötet épp abban segít, hogy ezt elkerüljük.”

E tekintélyes, tudós-akadémikus urak tehát úgy mutatják be a kötetet, azzal próbálják az MP elolvasására buzdítani és az abban olvashatókról meggyőzni az olvasót, hogy ez a valóságos valóságról szól, vagyis arról, ami igazából, tényleg, valójában van.

Hasonlóképpen fogalmaz Magyar Bálint is, aki bevezető tanulmányában egyszerűen és minden további nélkül ezt írja: „Amiben ma élünk az egy posztkommunista maffiaállam.” (10) Ugyanakkor tanulmányának a legelején, mint említettük már, Magyar Bálint megidézi a konstruktivizmust, sőt fölidézi annak egyik alapgondolatát, miszerint egy név, egy fogalom, egy nyelv, egy modell nem visszatükrözi és egyszerűen megjelöli a valóságot, hanem „létrehozza a saját [maga] valóságát”. Ám minthogy – tegyük ezt az előbbihez nyomban hozzá – nem egyedül és egymagában hozza létre a valóságot, fogalmazzunk inkább így: egy név, egy fogalom, egy nyelv, egy modell *részt* vesz a valóság létrehozásában-létrejövételében. Ebből az következik, amit Magyar Bálint nem mond (ki): „a posztkommunista maffiaállam” nem azt írja le, ami igazából vagy tényleg van, nem azt, amiben valójában élünk. Ez nem azt jelenti, hogy a „posztkommunista maffiaállam” pusztán fikció lenne, hiszen, mint fogalmazzunk, a „maffiaállam” mint név, mint fogalom, mint modell *részt* vesz a valóság létrejöttében. Hanem részben azt, hogy a posztkommunista maffiaállam nem a valóság vagy *maga* a valóság, részben pedig azt, hogy csak valamilyen perspektívából, szemszögből, pozícióból ez/ilyen a valóság. Mert nincs és nem is lehetséges „isteni” pozíció, olyan pozíció, ahonnét bárki is kötelező érvénnyel azt mondhatná: íme ez (és nem más) van, ez (és nem más) a valóság. Éppen ezért számunkra nem az a kérdés, hogy tényleg maffiaállam-e az, amiben élünk, hanem egyrészt az, hogyan jön létre a „maffiaállam”, s hogyan vesz részt a valóság létrejövételében; másrészt az, hogyan győzi meg a „maffiaállam” azokat, akiket meggyőz, mindenekelőtt azokat a liberális értelmiségieket, akik magukévá tették a posztkommunista maffiaállam modelljét.

Első pillantásra könnyen úgy tűnhet, hogy a „maffiaállam” kizárólag a társadalomtudomány valóságának létrejöttében vesz részt, hiszen az MP célját Magyar Bálint [így fogalmazza meg](#): „Ez a könyv arra törekszik, hogy leplezetlenül, indulatok nélkül bemutassa, hogy mi is az, amivel szembe kerültünk.” Az MP-hez írt bevezető tanulmányában (a konstruktivizmus megidézését követően) Magyar Bálint viszont ezt írja: „Ha képtelenek vagyunk fogalmilag megragadni a saját valóságunkat, akkor mások valóságának foglyaivá válunk. [...] Megfelelő nyelvi, fogalmi keret nélkül csak elszenvedjük az értékeinket tagadó, mások által beszélt nyelv által kialakított, ránk kényszerített valóságot. A saját értékrenden alapuló nyelv a legelső és kikerülhetetlen lépés a saját identitásunk és szabadságunk felé. Ez az elemi feltétele annak, hogy az egyén vagy egy közösség ne sodródjék egy számára idegen, értelmezhetetlen, mások által diktált nyelven felépített valóságban.” (9)

Eszerint az MP nem tiszta társadalomtudományi, hanem politikai (jóllehet nem pártpolitikai) munka: célja nem annyira egy új tudományos nyelv, mint inkább egy alternatív és rivális politikai nyelv és ezzel egy alternatív és rivális politikai valóság létrehozása. Vagyis az MP nem annyira egy másik társadalomtudományi nyelvvel és valósággal, hanem inkább egy másik politikai nyelvvel és az általa konstruált politikai valósággal szemben kívánja létrehozni a saját nyelvét és valóságát. Mégpedig, nem meglepő módon, a Fidesz-nyelvvel és a Fidesz-valósággal szemben, úgy, hogy e nyelv és valóság hatalmát egy alternatív és rivális nyelvvel és valósággal kísérli meg megosztani, és ezzel annak hatalmát korlátozni, az alól felszabadítani. Mármost ha miként Magyar Bálint írja: „Nincs társadalmi integráció nyelvi integráció nélkül [...]” (18), vagyis ha nyelvi közösség nélkül nincs politikai közösség, avagy ha a politikai közösség nyelvi (nyelv által létrejövő) közösség, akkor az MP célja nemcsak egy alternatív és rivális politikai nyelv és valóság, hanem egyszersmind egy ugyanilyen politikai közösség, és pedig, nem meglepő módon, egy liberális demokrácia politikai közösségének a létrehozása is. Így az MP azzal, hogy az új rendszer fogalmi megragadására tör, nem egyszerűen a társadalomtudomány valóságának, hanem a politika nyelvi és közös valóságának létrejövételében vesz részt.

A politikai közösség megkülönböztetést és határmegvonást föltételez: a saját politikai közösség azzal jön létre, hogy egyfelől megkülönbözteti magát a másiktól, másfelől a másikat saját maga felől konstruálja meg. Az MP ezt azzal (de nem csak azzal) a négy megkülönböztetéssel teszi, amelyeket megneveztünk már, s amelyekről részben azt állítottuk, hogy meghatározó szerepet játszanak a maffiaállam mint modell létrejöttében, részben pedig azt, hogy aszimmetrikus ellenfogalmak: a Fideszt, mint másikat ellenségként konstruálják meg. Figyeljük meg most működésükben ezeket a megkülönböztetéseket, hogy ne csak azt lássuk, amit az MP lát, hanem azt is, amit nem lát!

Először is és mindenekelőtt itt van a liberális és nem liberális megkülönböztetése. Eszerint a demokrácia csakis liberális lehet, amiért is az illiberális demokrácia *contradictio in adiecto*. Ez az MP-ben ki nem mondott evidencia, s ez a másik három megkülönböztetést is uralja, azokban is működik, a Fideszt pedig újra meg újra a demokrácia ellenségeként teszi megkonstruálhatóvá.

Másodszor itt van a racionális és irracionális megkülönböztetése, amellyel Magyar Bálint a balliberális oldal és a jobboldal nyelvét konstruálja meg. Eszerint a balliberális oldal nyelve a racionális, a jobboldalé ellenben irracionális nyelv. „A »balliberális« tábor nyelvének funkciója

az értelmezés és a megvitatás. Eszközei révén, amelyek leíróak, elemzők, kritikaiak, vitatkozók, racionális identitásképző. [...] A jobboldali tábor nyelvének funkciója az összetartás és toborzás. Eszközei révén, melyek rámutatók, felmutatók, címkézők, stigmatizálók, szimbolikus identitásképző.” (18) Ám minthogy a liberális demokrácia nyelve a racionális nyelv (18), s a demokrácia azonos a liberális demokráciával, a jobboldal nem racionális, illetve köznyelvet deracionalizáló nyelve demokráciát és annak politikai közösségét romboló nyelv. (18-19)

Harmadszor itt van a formális és informális megkülönböztetése. A liberális demokrácia mint a demokrácia egyetlen lehetséges, egyedül legitim ideája felől a formális politika a legitim és demokratikus, az informális politikaellenben fenyegeti a formális-alkotmányos intézményeket, s ezzel – minthogy az alkotmányos intézmények a liberális demokrácia veleje – a demokráciát is. Ha a Fidesz a formális politikát informális politikára cseréli föl, illetve ha az informális politika lép a formális politika helyére, akkor a Fidesz ismét a demokrácia ellenségének nyilvánítható.

Negyedszer itt van a közérdek és magánérdek megkülönböztetése. Az informális politika nem csak a formális intézményeket, hanem egyúttal a közérdek érvényre jutását is veszélyezteti, minthogy az ilyen politika nem csak kivonja magát a láthatóság és átláthatóság, ezzel az elszámoltathatóság és felelősség alól, hanem megnyitja az utat a magánérdekek befolyásának, avagy, másképpen fogalmazva, összemosza a magán- és közérdek, a magánszféra és közszféra közötti határokat. Ez a demokrácia klasszikus és liberális fölfogása szerint viszont megengedhetetlen, mert veszélyt jelent a képviseleti demokráciára és annak intézményrendszerére, ezáltal végül magára a demokráciára is. Ha Fidesz politikájában az informális politika a domináns, vagy ha a formális intézmények az informális politika fedőintézményei, akkor a Fidesz, miként az MP egyik szerzője, Krémer Ferenc másutt fogalmaz, „[a legnagyobb bűn](#)”-t követi el: a közhatalmat kisajátítja és saját önös érdekeiért használja.

Állításunk az, hogy ez a négy megkülönböztetés meghatározó szerepet játszik a posztkommunista maffiaállam liberális értelmiségiekre „revelációként ható” (MP fülszövege) modelljének konstrukciójában. Éspedig egyrészt annak a történetnek a konstrukciójában, amely szerint egy Fidesz nevű „politikai csúcsragadozó” „becserkészi, majd elejti a sebzett vadat”. (32) Másrészt a Fidesz 2010-es kétharmados győzelme után létrejövő új rendszer

természetének konstrukciójában, mely szerint ebben a rendszerben az Orbán Viktor névre hallgató „Keresztapa” és a „Család”, a „fogadott család” játssza a főszerepet. (34)

A történet a magyar liberális demokrácia bukásáról, avagy a harmadik Magyar Köztársaság összeomlásáról szól. Nyitánya nem a liberális intézményrendszer leépítése, hanem a „közbeszéd deracionalizálása” (19): „A liberális demokrácia eróziója a nyelvének kiszorulásával kezdődött. Ez a racionális köz- és párbeszéd alkonya, amikor az érvelő, intellektuálisan konzisztens beszédet felváltja a fragmentált, narratívaközpontú, stigmatizáló nyelv [...]” (18). Ebben a nyitányban a Fidesz játssza a vezérszólómat, minthogy „A Fidesz menetelése a liberális értékrendtől a jobboldali értékrend felé egyben a racionális érveken alapuló politika közbeszédétől a populizmus irányába vezető út szisztematikus bejárását jelentette.” (19) A liberális demokrácia nyelvének eróziójával kezdődő történet végpontja „a harmadik Magyar Köztársaság 2010-es összeomlása” (32), amikor is a Fidesz [ledöfte a liberális demokráciát](#), s létrehozta a posztkommunista maffiaállamot.

A posztkommunista maffiaállam leírása abból indul ki, hogy a Fidesz a kilencvenes években (az 1994. évi parlamenti választási kudarca után) az intézményesítés egy alternatív útját, és pedig a vezérközpontú társadalmi hálózat kiépítésének útját választotta. Így jött létre egy olyan informális hálózat, amely különböző társadalmi aktorokat és világokat, valamint különböző erőforrásokat/tőkéket (pénz, hatalom,(szak) tudás) integrál. Magyar Bálint ezt az informális hálózatot „fogadott család”-nak nevezi. A fogadott család eszerint olyan informális hálózat, amelyben nem csak a vérségi-családi kapcsolatok, hanem a nem vérségi és családi kapcsolatok is patriarchális, illetve kvázi-patriarchális családi kapcsolatokká válnak: a szereplőket a családfő iránti feltétlen lojalitás és engedelmességi kötelezettség köti össze. (41-43) Ezen informális hálózat vagy e család által megszállt és kisajátított államot nevezi Magyar Bálint maffiaállamnak, amelynek újdonsága, hogy az állam immáron nem a maffia eszköze, hanem maga a maffia. Ez egyrészt azt jelenti: „A maffiaállamban a közhatalmi intézmények megszűnnek a döntések valós meghozatalának színterei lenni, [minthogy] azok a formalizált intézményeken kívülre, a fogadott családba kerülnek.” (45) Másrészt azt: „a magánérdek már nem esetlegesen, alkalmilag lép a közérdek helyébe, hanem rendszerszerűen és tartósan. Tevékenységének gyakorlatilag nincs olyan területe, amely ne a hatalmi és vagyonosodási szempontoknak [a Keresztapa és a Család hatalmi és vagyonosodási szempontjainak] lenne alávetve. A maffiaállam a parazita állam privatizált formája.” (15)

Látható, hogy ama négy megkülönböztetés meghatározó szerepet játszik mind a liberális demokrácia, avagy a harmadik köztársaság történetének megírásában, mind az új rendszer maffiaállamként való leírásában. Mindkettő e négy megkülönböztetés által konstruált pozícióból, e négy megkülönböztetés által konstruált politikai nyelv és közösség felől történik. Ez a pozíció egy liberális demokrácia pozíciója, mely már a kilencvenes években létrejött, s azóta újra meg újra létrejön: liberális politikusok és értelmiségiek az MDF-re, aztán 1992-től kezdve a Fidesz leírására is használják, kivált azok után, hogy a Fidesz 1993-ban nemzeti elkötelezettségű mérsékelt szabadelvű pártként (újra)definiálta magát. Vagyis miközben az MP búcsút int a bevett és meghonosodott történeti analógiáknak, hisz ezeket nem tartja a rendszer egészének leírására alkalmasnak, új nyelvében mégis régi, bevett, bejáratott megkülönböztetéseket (aszimmetrikus ellenfogalmakként) működtet. Ezért ha a posztkommunista maffiaállam modelljében ama négy, ámde régi és megszokott megkülönböztetés meghatározó szerepet játszik, akkor nem véletlen, hogy ezt a „sokoldalúan kifejtett – metaforából rendszerleírássá gazdagodó – modell”-t „kiváló liberális értelmiségek” magukévá tették (8). Állításunk tehát ez: minthogy a posztkommunista maffiaállam modelljében a magyar liberálisok ama négy bevett és bejáratott megkülönböztetése meghatározó szerepet játszik, a kritikai racionalitásukra oly sokat adó és büszke liberális értelmiségiek könnyen és úgyszólván kritikátlanul magukévá teszik ezt a modellt, s újra meg újra félkövéren kiemelve szövegbe vésik, ekképpen vizuálisan belénk is vésik a „maffiaállam”-ot.

A négy megkülönböztetés által a Fidesz (újra és újra) úgy állítódik elénk, mint ami a megkülönböztetés másik oldalán, éspedig a liberális demokrácia, annak formális intézményrendszerén, nyelvén és az általa teremtett közösségen túl és azon kívül, tehát végül is a demokrácián kívül vagy azon túl van. Ugyanakkor a Fidesz mégsem odaát, hanem ideát, nem másutt, hanem itt, nem politikai közösségünkön kívül, hanem azon belül van, nem máshonnan jön, nem kívülről és erővel/erőszakkal ránk kényszerített, hanem demokratikusan megválasztott (és leváltható). Vagyis a Fidesz egyfelől legitim ellenfél, akit le lehet győzni, másfelől a demokrácia ellensége, akit nem csak le lehet és le kell győzni, hanem akitől meg kell szabadulni. „[...] hogy képesek leszünk-e megszabadulni tőle, az alapvetően [...] rajtunk múlik. A magyar demokratákon.” (85) Azokon, akik úgy látnak, ahogy, és azt látják, amit az MP lát.

És amit nem lát. Hiszen minden megkülönböztetés, így a „maffiaállam” létrejöttében és liberális értelmiségiakat magával ragadó erejében meghatározó szerepet játszó négy megkülönböztetés is olyan, hogy vele azt látjuk, amit látunk, de nem látjuk azt, amit nem látunk, s nem látjuk, hogy nem látjuk, amit nem látunk. A négy megkülönböztetés által meghatározott maffiaállamnak mint modellnek is tehát – mint mondtuk – megvan a maga vakfoltja: az, ami kivonja magát a „maffiaállam” fönnhatósága alól.

Először is itt van a liberális demokrácia iránti jóhiszeműség formája és annak kifejeződése. Ezen azt érzük, hogy valaki, miként az MP, beszél a demokráciáról és nem demokráciáról, illetve valaki valamit/valakit demokratikusnak vagy antidemokratikusnak nevez, úgy, hogy közben a demokráciát mint liberális demokráciát adottnak és másképp nem lehetségesnek föltételezi. Eszerint a demokrácia nem lehet és nem szabad másnak lennie, mint liberális demokráciának, mint például a racionális/irracionális, formális/informális, magánérdek/közérdek megkülönböztetéssel és határmegvonás konstruálta liberális demokráciának. Ebből a jóhiszeműségből fakad az, hogy a nyugati liberális demokráciák egységesként és egyneműként jelennek meg, mintha mindegyik ugyanolyan maradt volna, mintha Nyugaton a liberális demokrácia nem vált volna problematikuská, de legalábbis ne érték volna olyan kihívások, amelyek a liberális demokrácia újragondolását eredményezték. És ebből a jóhiszeműségből (is) fakad a magyar politikai liberalizmus megújulásra való képtelensége: a magyar liberálisok (természetesen nem mindegyik) Nyugaton mint ideálon és az ideálként megkonstruált Nyugaton csüngenek, s becsukják a szemüket, befogják a fülüket, no meg az orrukat, ha olyasmivel vagy olyasvalakivel szembesülnek, ami kérdésessé teszi vagy megkérdőjelezni meri ezt az ideált vagy a rajta való csüngést.

Másodszor itt van az, hogy a racionális és irracionális megkülönböztetést működtető MP nem tud mit kezdeni a Fidesz szimpatizánsokkal és szavazókkal. Persze kezd velük valamit, mondván: A „nemzeti” jelző „túlhalmozása” azoknak szól és azokat képes hihetetlen erővel mozgósítani, akik nincsenek a fogadott családban, „de hisznek és hinni akarnak a hatalomnak. Ők hivatottak arra, hogy az [...] országgyűlési választásokon a hatalom népi legitimitációját biztosítsák.” (135) No de miért is hisznek azok, akik hisznek, és miért is akarnak hinni azok, akik hinni akarnak? Erre a válasz végül is az, hogy azért, mert Magyarországon az embereket, kivált a Fidesz rajongótáborát vagy Orbán Viktor nyáját „a nemzet” mint „a vágy titokzatos tárgya” fogva tartja (135), ami lehetővé teszi, hogy a magánérdeket (a fogadott család és tagjainak érdekét) nemzeti érdeknek nevezvén

közérdekké varázsolják: a „nemzeti”vontaképpen nem más, mint parasztvakítás. A racionális és irracionális megkülönböztetése tehát egyfajta sötétséget teremt, s a sötétben – mint tudjuk – minden marha fekete. Így aztán – hisz’ senki sem „a sötétben látó tündér” – nem igen lehet mást mondani a 2014-es választások eredményére, mint azt: az emberek (nem a Kormányváltókra szavazók és a Kormányváltókra sem szavazók) nem látták, mi az, ami van és/vagy mi a tét, mert vakok meg süketek: nem volt szemük a látásra és fülük a hallásra.

Harmadszor, a „posztkommunista maffiaállam” családi vagy kvázi-családi kapcsolatként („fogadott család”) írja le azt a hálózatot, amiben a kapcsolatok nem redukálhatók családi vagy kvázi-családi kapcsolatokra: az erős kötések dominanciáját állítja, jóllehet ebben a hálózatban a gyenge kötések legalább akkora szerepet játszanak, mint az erős kötések. Épp ez az, ami többek között a Fideszt 1994 után domináns és versenyképes jobboldali párttá tette, s teszi mind a mai napig. A Fidesz informális-társadalmi hálózata, mely egy látható (és több láthatatlan) személy körül kiépített és centralizált hálózat, szétfeszíti a fogadott családként leírt hálózatot.

Negyedszer, az MP azt a hagyományos demokrácia- és államfölfogást képviseli, amely a „magán” és a „köz”szigorúan megkülönbözteti és elhatárolja egymástól. Ám a közösségi döntések meghozatalában a Fidesz, állítja az MP is, bizonyos módon nyit a magánszféra, elsősorban az üzleti szféra irányába, és ezzel bizonyos módon elmosza a magán- és közszféra közötti határt, tehát egyfajta *network*-kormányzást folytat. Ez viszont nem látható, illetve ami ebből látható, az egyszerűen és minden további nélkül a közhatalom-gyakorlás demokráciát romboló formájaként jelenik meg, ha – miként az MP – a demokrácia hagyományos fölfogásának megfelelően a formális és informális hatalmat, illetve a magánérdeket és közérdeket szigorúan megkülönböztetjük és elhatároljuk egymástól. És ha ez nem látható, illetve ha ebből ennyi látható, akkor arra a kérdésre, hogy miért csinálja azt a Fidesz, amit csinál, könnyen azt válaszolhatjuk, hogy az informális hálózatban (a „fogadott család”-ban) mindent és mindenkit végső soron a „hatalmi-vagyonosodási logika” mozgat (10-11). Ez megfelel a politika közkedvelt, ámde szerintünk igen leegyszerűsítő fölfogásának, amelyet mi ezért nem osztunk. Miként a Méltányosság Politikaelemző Központ [A magyar jobboldal természetrajza](#) című elemzése is mutatja: a Fidesz politikájáról (és egyáltalán a politikáról) másképpen is lehet beszélni, mint ahogyan azt a hatalom vagy az anyagi javak akarására redukáló beszédmódban történik, anélkül, hogy beszédünk Fidesz-

apológiává válna. Egy ilyen, a Fidesz network-kormányzásáról szóló elemzést az MP nem végzett el. Ebben vakfoltjai akadályozták meg.

Itt és egyúttal zárásképpen szögezzük le: Nem azért tettünk kísérletet arra, hogy lássuk azt, amit az MP nem lát, hogy leleplezzük és kioktassuk az MP szerzőit és mindazokat, akikre revelációként hatott a „posztkommunista maffiaállam”. Mi nem szeretnénk és nem is tudnánk ilyen felvilágosító szerepében tetszelegni, már csak azért sem, mert nekünk is, s ennek az MP vakfoltjait megfigyelő és leíró elemzésünknek is megvannak vakfoltjai. Viszont úgy véljük, a rendszerváltás óta újra és újra létrejövő megosztottság megértése megköveteli, hogy megértsük: hogyan jön létre újra és újra ez a megosztottság, ez utóbbi pedig megköveteli, hogy lássuk azt, amit a másik nem lát, még ha ez nem vezet és nem is vezethet teljes és kollektív megvilágosodáshoz.